

drugi pesmi; eno teh sem ta hip (2¼ popoldne) končal; spisal sem danes blizu 70 verzov. Naslov pesmi je »Oljki«, šteje blizu 140 verzov; morda jo pošljem prej tudi »Zvonu«, ker je oljčna nedelja tukaj.

Papirja več ne bom naročeval, naj se tiska za enkrat 1800 iztisov, — iz razprodaje knjig bom nekoliko razvidel, v koliko so moje poezije res priljubljene. Ako bi zmanjkalo knjig veselilo bi me; čez kaj časa naredi se lahko drugo izdajo. —

Na Gradišče pojdem po veliki noči, samo če naredi ljudstvo mir z župnikom. Saj tam bom tako kakor v penziju! —

Glede dat iz mojega življenja, se mi zdi, da niso potrebne: zdaj naj kritikujejo pesmi, biografija naj se piše po smrti; morda jo spišem celo sam kedaj, da ne naredo iz mene kaj družega nego sem v resnici.

Bog Te živi!

Iz srca Tvoj S. Gregorčič.

V Rifbgu 4/3 882.

S priobčenjem teh pisem je, mislim, le ustrezno pesnikovi želji, »da ne naredo iz mene kaj družega nego sem v resnici«.

Blodnje.

»Jaz vidim: obraz čudovit se vzpenja
iz noči...«
Ničesar ni —

»Črne roke sezajo v moje srce,
kače sikajo — o bolest!
Le senca vej in vetra šelest —

»O, dolga vrsta, za grobom grob
neskončen pokop...«
Vrsta gorá iz noči, ko se jutro rodi —

Jaz gorim — tvoja roka mi čelo hladi.

France Bevk.

Nasmeh.

France Bevk.

Neznosen je bil ta njegov prijatelj. Držal ga je za suknjo, tiščal je vanj z obrazom in besedo, hotel ga je prepričati do cela, da je neumno hoditi ob tej uri domov, da to delajo kokoši... in še mnogo drugih reči mu je govoril. Priletni uradnik Šimen se ta večer ni dal prepričati, bil je celo nestrpen, cepetal je in hrepeneče čuvstvo ga je vleklo strani.

»Ne, ne! Nocoj ne! Grem domov!«

»Zakaj nocoj domov? Kaj te čaka doma? Ura je zgodnja...«

»Kaj jaz vem, zakaj in kaj me čaka doma? Vseeno! Zakaj bi enkrat ne napravil izjeme? Kaj vem, zakaj se mi je zahotelo domov? Mislim, da me nekaj čaka doma, nekaj lepega — kaj vem, kaj...«

»Neumnosti!«

»Adijo!«

»No, no!...«

Prijatelj je gledal za njim. Šimnu se je opotekala noga skozi ulice, vesel je zavihтел palico. Pa ko je stopil v temno vežo, je obstal. Zgrozil se je

nad temo, ko ni mogel v hipu najti stopnic. Bulil je in ni videl ničesar, zdelo se mu je le, da se višnjevkaste iskricice vžigajo v temi.

Tipal je s koraki po stopnicah, otipal je zid, vrata... Begaje z roko je iskal luknjice za ključ, ki je zahreščal.

V sobi je bila tema, le skozi okna je medlo sijalo. Kje je pozabil vžigalice? Človek je v prijetni družbi in pozabi vse, pusti vse. Na nočni omarici je skoraj prevrgel steklenico, preden je dobil vžigalice in prižgal luč. Potem se je svetloba razlila po stenah in je čudno zasijala.

Razgledal se je po sobi — njegove oči so obstale in obstrmele. Česa manjka? Zdi se, da nečesa manjka, nečesa velikega, nenadomestljivega. Kdo je bil tu? Prikradel se je, odprl z vetrivom vrata in pobral vse, vse, vse... Samo posteljo z omarico je pustil in omaro za obleko, mizo, dva stola, umivalnik in stenski koledar ter eno pokrajinsko sliko, ki predstavlja jezero v alpah. Samo to je pustil, golo beračijo, česar se sam boji vsak večer, drugo je

pobral, vse drugo je odnesel. Grozno je, biti okraden! Strašno je, priti domov in ne dobiti drugega nego štiri gole, mrtve stene!

Šimnov pogled se je plazil po stenah in ni našel razen trepetajočih senc ničesar. In vendar je moralo biti nekaj, saj je zatrdno pričakoval nečesa. Kako naj bi ga varalo srce? Nekaj, da bi zgrabil, objel, da bi mu napolnilo srce in dušo. Ne, nikoli ni bila ta soba tako prazna, čeprav se je jasno spominjal, da ni bila nikoli drugačna... Nekoč je mislil kupiti naslonjač, da bi se udobno zravnal v njem, pa se je premislil. Da, ali nekaj vendarle, nekaj... Nič, nič!

Ura ni tekla. Šimnov pogled se je ustavil na njej. Ne, ura ne gre. To je vzrok, da, le to more biti vzrok! Kaj se je zgodilo uri?

»Ali je nisem navil?«

Ustavil se je pred njo. Bil je ponosen na svojo uro. Kupil jo je pred leti, ko se je zavedel naenkrat, dasi ne tako živo kot ta večer, kako prazna je njegova soba, in ji je hotel dati življenja. Tako uro je hotel, ki bi imela na vrhu izrezljano sfingo ali vsaj levjo glavo. Ni vedel, zakaj naj bi imela ura izrezljano sfingo na vrhu, kar tako si je bil to izmislil in lepo se mu je zdelo. Pa take ure ni dobil. Kupil je tedaj uro z navadnim okraskom, s šipo spredaj in svetlim nihalom, v katerem sta se zibala neprestano dva svetla trakova... Včasih se je zganelo v njej — po sobi so zazveneli udarci na zvenečo palico... zveneli so od stene do stene, zveneli kot glas v samotno srce in dušo. Včasih je sedel pred njo in zrl vanj dolgo, dolgo...

Zdaj ni tekla — —

»Kaj je uri?«

Pristavil je stol in stopil nanj... Ura je bila navita, čisto do konca navita. To je bila edina nežna skrb njegovega enakomernega življenja. Tako kot vprašamo otroka: »Ali si lačen?« in mu postrežemo.

Zagnal je nihalno, ki se je stokaje zaletelo in pričelo komaj po tretjem udarcu svojo enakomerno pot... tik-tak, tik-tak...

Šimen je stopal po sobi od stene do stene. Tudi glas ure je šel od stene do stene. Šimen je poslušal... Tiktakanje ure ni napolnilo praznote. Le še večja je bila, še bolj izrazita. Prijel se je z roko za čelo, da bi odgnal neprijetnost, ki mu je kradoma silila v zavest. Iskal je vzroka. Vzrok mora biti! Kje je tat? Misli, misli! Včasih se je s hudomušnostjo spominjal na vse...

Njegovo življenje se je dalo povedati ob kratkem, s par besedami. Komaj bi zinil, že bi povedal vse... Kaj ga briga življenje, in naj bi bilo še tako dolgo! Ali je življenje krivo teh mrtvih sten?...

Njegov oče je bil trgovec, trezen človek, ki mu niso ugajale lahkomišelnosti navade njegovega sina. »Ti nisi za trgovca!« mu je dejal. Zato je postal uradnik. Tu ni treba misli, ne varčnosti, ampak neke količine znanja in vaje. Karkoli napravi, je predpisano, ni njegovo delo. Plačo in proste ure zabije kakorkoli.

Šimnu se je zdelo prijetno, neizrečeno prijetno. Uravnal si je življenje, da se je vršilo na isti enostavni način, vsak dan enako, kakor se rešujejo akti. Urad, kavarna in gostilna... včasih kino, včasih gledališče ali cirkus... in proti polnoči se je vračal domov ter spal do jutra.

Da, res, v par potezah se je dalo opisati njegovo življenje in silno malo je imel premišljati o njem. Ničesar nenavadnega se ni zgodilo, tudi sam ni storil nič takega. Bral je redkokdaj, pisem ni pisal, razen razglednic. Ljubil ni, ampak ljubimkal. Z nasmehom je pripovedoval dogodbice, z nasmehom jih je poslušal in pripovedoval dalje... Z eno besedo, čisto enostavno je bilo njegovo življenje.

Na Dunaju je imel deklet, ki je prisegalo, da ga ljubi, tisočkrat je prisegalo in zatrjevalo, da je pripravljeno zanj... kaj vem, kaj... vse. On se je je naveličal in ji je to povedal v kratkih besedah. Ah, smejala se mu je. Ničesar ni rekla, samo smejala se mu je. V slovo ga je poljubila. Ni bilo dovolj, še enkrat se je vrnila in ga poljubila zaporedoma dvakrat.

S studom v srcu se je vedno spominjal drugega dekleta, ki mu ni rekla nikdar, da ga ljubi. Samo gledala ga je v oči in se smejala, samo smejala... Darovala mu je štiri najlepša leta. Ko ji je povedal, da je več ne mara, mu ni hotela verjeti. Nasmejala se je, pogladila po laseh: »Ti se šališ!« Ne, on se ni šalil. Cepetal je z nogami, krčil prste. Strašno težko mu je bilo, dopovedati ji na tak način, da bi verjela. Oklenila se ga je z obema rokama okrog vratu in se obesila nanj; pahnuti jo je moral od sebe. Bilo mu je neprijetno; edini neprijetni spomin, kajti to se je godilo zunaj na cesti. Tam, pred drugimi, se je zvijala v histeričnem krču... Ah, ta trenutek! Šimen se je vedno zgrozil ob spominu.

Drugega se ni imel spominjati. Vse prazno! Življenje — res aktom podobno! Nekoč je občutil, da se je pričel starati, in nekaj čudnega je stopilo nad njegovo dušo. Takrat je kupil uro. Ko je drugič prišlo čez njegovo dušo, je hotel kupiti naslonjač...

Po sobi gori in doli z rokama, prekrizanima na hrbtu... Ura se je spet ustavila. Kaj je uri ta večer? Nihalno se giblje v komaj vidnih nihajih... Postal je in strmél vanje. Nerazumljivo mu je bilo.

»Kaj je uri?«

Stopil je zopet na stol in spravil nihalo v tek, da se je zazibalo in zatrepetalo kot šiba...

Tudi njegovi koraki so se zibali negotovo, pritajeno... Še vedno ista, nerazumljiva praznosta na stenah, plahutanje senc in luči na predmetih in nič drugega... Šimnu se je zdelo, da so tiste prazne stene v njegovi glavi, v njegovem srcu, in jih ni mogoče napolniti... Megla je med stenami, črna, neprodurna...

Ta večer je bil pri Perku. To je njegov tovariš, miren človek, a prijeten in prijazen družabnik, ki ima ženo, otroke in stanovanje v Ozki ulici. Silno prijazno je to njegovo stanovanje, da nima primere. Majhen, čisto majhen je salonček, komaj tak, kot žametna škatlica, velika škatlica seveda. Na stenah so naslikane temnordeče rožice s temnozelenim perjem. Ne, saj to ni nič, vse nekaj drugega je, nekaj nerazumljivega. Šimen ni mogel razbrati, kaj je; zdelo se mu je nepojmljivo; ni imel besed za to.

V kotu salončka je omarica, dragocena omarica, ki je polna porcelanastih spominčkov. Slišal je, da je dejala gospa Perkova: »Vse bi rajši dala, nego te spominčke. Vsakteri izmed njih me spominja na kak srčni utrip do moža...« Ali je tista omarica to? Ali manjka tiste steklene omarice? Ne, to ni mogoče!

V salončku so bili fotelji, mehki fotelji... Ne, to ni tisto! Prijatelj Perko se je nagnil k soprogi in ji pošepnil na uho... Priskakali so trije otroci in se mu obesili na vrat. Vsi trije otroci so imeli modre oči, lepe kodraste lase. Razposajena volja je vela od njih. Koliko časa že ni videl Šimen tako lepe razposajene volje! Še luč je vse drugače gorela, še smeh je vse drugače zvenel od sten.

Med šumenjem lastnih korakov ni zapazil, da se je ura zopet ustavila. Ko jo je pogledal, je stala.

»Kaj je to? Kaj je to?«

Kot da je ta večer odpovedalo vse življenje med temi stenami in noče živeti za nobeno ceno.

Kje je ključek? Odprl je steklena vratca in pričel navijati. Ne gre več...

Mora iti, mora se vzbuditi življenje, zadihati praznosta štirih sten! In če je treba iztisniti srčno kri!

Ponk... je počilo v uri, ki je zastokala, in nato je zabrnelo... Brnelo je dolgo... Šimen je spustil ključek na tla. Brnenje v uri je pojemale, a brnelo je še vedno, zelo pritajeno.

Šel je po sobi... brnelo je za njim. Obupan je del roke križem... Kaj veje od štirih sten? Molk? Jok? Kaj nerazumljivega je v zraku, v duši, v slednjem atomu?...

Pri Perkovih je tekla ura tako krasno, enakomerno... Gospa Perkova je stopila v salon v svetli obleki, prepeti na prsih z zlato zaponko, v kateri se je svetil kamen... Šimna je ves večer zanimal ta kamen... Njen obraz je blestel v nasmehu. Saj obraza niti videl ni, njen nasmeh je videl, nasmeh v drobnih prstkih, ki so mu stisnili roko, v obleki, v besedi... Ko je vstopila, je prešel nasmeh na moža in na slednji predmet, celo na zamorca na omari, naslonjenega na palico, s cigareto v ustih. Na stene je leglo, luč je svetleje gorela...

V uri je brnelo s tenkim zvenkom, ki se je bolj in bolj gubil v neslišnost... Šimen se je ustavil.

Nasmeh! Nasmeh je tisto! Tisti posebni nasmeh — jaz se ne morem tako smejeti!

Misli so ga podile po sobi. Mrtve štiri stene niso imele tega... ne senca in ne svetloba. Niti ura ne, ki je po čudnem naključju vedela, da je odslužila njegovi duši... Skozi vse življenje... ah, tega je iskal, ko je prišel, prižgal luč in se ozrl po sobi. Nasmeha ni! — Zdaj čuti, kaj mora biti pravzaprav.

»Ali sem blazen?« Grabil se je za glavo. »Kake misli so to v moji glavi? Saj vse ni nič!«...

Mrtve štiri stene so kričale in mu stiskale srce. Govorile so mu... Gledal je v tla in mislil; njegovi koraki so postajali nestrpnejši, hitrejši... Zdelo se mu je, da so se odprla vrata in je vstopila ženska, lepo napravljena, s krasno frizuro, na prsih je nosila zaponko z briljanti. Šimnu se je dvignilo v srcu: Ali se je njemu tako napravila? Ali ni to ona, ona... ki jo je brezmejno razžalil... ki je...? Smehljala se je, nasmeh je planil nanj in na stene, v luč in uro... Kako je zagorela luč, kako je zatolklo nihalo! Rekla mu je besedo, prijel jo je okrog pasa: »Moja žena, moja... Kje so otroci?«

Šimen je zrl topo predse. V uri je molčalo, strašno molčalo. Žene ni bilo nikjer; gole štiri stene so strmele vanj...

»Zakaj sem živel?«

Obstal je za trenutek, nato je zopet zamahnil z obema rokama in zaklical resignirano štirim stenam: »Zakaj sem živel?« Stene so molčale. Sedel je na stol, del roki na mizo in naslonil glavo nanje. »Čemu sem živel?« se je grabil za polsive lase.

Pol stoletja življenja in čez! Že eno samo leto je mnogo, premnogo, en dan, ena ura, če je izgubljena, je preveč! Strašno je, če živi človek nad pol stoletja in se na koncu vsega zgrabi za sive lase in vprašuje: »Zakaj sem živel? Komu sem živel?« Da, komu sem živel? Sebi? Večno živ bi bil rad! Ali sem umetnik, da bi živel večnosti? Ali sem

svečenik, ali kateri izmed mislecev, da ostane le kosček sledu posmrtnosti za menoj? Za en sam kosček nesmrtnosti bi dal ta trenutek življenja! Da sem užil v življenju en nasmeh... Stene kričijo po njem... in vse, kar je v meni...

Nasmeha nimam! Tega, kar je vredno življenja in nas napolni. Grozno je, spoznati, da je človek ustvarjen za nekaj drugega in ne za akte, in da smrt ne more biti edini cilj. Zdaj vem, čemu mi je živeti! Nasmeh! Na - smeh! V besedo ne morem položiti tega, kar čutim v srcu. Moje štiri stene so mrtve, prazne, oropane; ura ne teče, luč pojemlje in moje srce je pusto kot jesenski dež... Ljudje, jaz bi rad nasmeha! Prijatelj, ki si me držal za

suknjo, jaz sem mislil, da me čaka doma nasmeh! Pol stoletja svojega življenja bi dal za eno samo uro nasmeha ta večer... da, še ta večer...

»Čemu je bilo moje življenje?« je del glavo na mizo in strepetal po vsem telesu, solze so mu polzele čez lica... Štiri stene pa so neznosno stiskale, neizprosno kričale in udarjale nanj kot s perutnicami. Molčale so, tako strašno molčale, neme, mrzle kot kamen — krik molka je najhujši. Molčala je ura, luč je gorela medlo in je tiho cvnila.

»Čemu je bilo moje življenje?«

Čez nekaj časa zopet:

»Čemu? ...«

In ni si vedel odgovora.

Slikarije v rimskih katakombah.

Jos. Dostal.

Izmed obraznih umetnosti je slikarstvo prvo prejelo inspiracije krščanskih idej. Če hočemo početke starokrščanskega slikarstva spoznati, moramo iti v k a t a k o m b e, v podzemeljska grobišča kristjanov prvih stoletij. Zunaj na prostem je helenistično-rimska umetnost poganjala še bujne cvetove, ko je krščanstvo v tihoti in tmimi groba, ki ga je okrasilo po takratnih običajih, ustvarjalo v slikanih simbolih, alegorijah in prizorih iz sve-tega pisma vsebinsko čisto novo umetnost.

Kadar govorimo o katakombah, mislimo vedno na rimske katakombe. Po razsežnosti in izrazitosti ter po zgodovinski važnosti jim bo vedno pripadalo prvenstvo. Kdor se hoče seznaniti s prvo krščansko umetnostjo, predvsem z umetnostjo iz dobe preganjanj, temu bo vedno zadoščal Rim. Orient ima v krščanski umetnosti brez dvoma veliko, ako ne vodilno vlogo,¹ vendar pa v orientu ni spomenika, ki bi bil dokazano iz dobe pred mirom.

Proučavanje rimskih katakombskih slikarij je mnogo olajšano, odkar je objavil Wilpert v svojem monumentalnem delu »Die Malereien der Katakomben Roms«, 1903, večino katakombskih slikarij. Delo je v resnici corpus imaginum christianarum in tem važnejše, ker ima izmed 267 listov slik reproduciranih v barvah originalov 131 listov. Do Wilpertovega dela je bilo le malo rimskih katakombskih slik objavljenih v barvah, in vendar je mogoče soditi o umetniški, oziroma neumetniški vrednosti teh slikarij le na podlagi slik v barvah.

¹ »L' Orient crée les types et les symboles; l' Occident les accepte.« Ch. Bayet (1879).

S tem delom so katakombske slikarije v pravem pomenu besede prišle na svetlo.

Starokrščansko slikarstvo se je porodilo v grobu. Oglejmo si torej v naslednjem to slikarstvo. Naslanjam se pri tem sestavku večinoma na imenovano Wilpertovo delo, tudi slike so povzete iz te knjige. Pričujoče vrstice imajo edino namen, na kratko in preprosto pojasniti sestavku dodane slike.

Navada, krasiti grobe, je bila splošna in pravadna. Po zgledu Egipčanov, Grkov in Etruščanov so tudi Rimljani krasili grobe. Kristjani so ta običaj kar prevzeli in v svojih podzemeljskih grobiščih (cemeterijih) posamezne grobnice (cryptae, cubi-cula) po stropu in stenah, pozneje pa tudi posamezne grobe (arkosolije) okrasili s slikarijami.

Katakombske slikarije so večinoma freske, slikane na svež omet (a fresco). Rjave stene grobnic so prevlekli s primernim apnenim ometom in tako pripravili podlago za slike. Čim boljši in lepši je omet, tem starejše so slike. Omet je navadno ohranil svojo naravno svetlo barvo, da so se slike, izvršene v krepkih barvah, pri luči dobro razločevale od dna. Število barv ni bilo veliko. Navadno so rabili za slikarije rdečo, rjavo, rumeno, belo in zeleno barvo, višnjeva, minij, cinober in črna barva (mešana iz rdeče in višnjeve) so bolj redke. Te barve so zadoščale. Saj bogatejša barvna lestvica bi bila odveč.

Če gledamo na kompozicijo dekorativnega slikanja grobnic, moramo reči, da je okrasje podobno onemu v rimskih hišah. Vzorce slikarij iz rimskih hiš so prenesli v grobnice, le da so slikarije radi majhnih, nizkih prostorov bolj preprosto